

Curial e Güelfa (2011): a cura de Lola BADIA / Jaume TORRÓ. Barcelona: Quaderns Crema, 755 p. (Sèrie Gran, 26).

Un text exquisit del millor Humanisme europeu,¹ com és el *Curial e Güelfa*, que pateix una acusada desproporció entre el volum de treballs que se li han dedicat i la seva vàlua, mereix sempre la millor atenció. En els últims anys hi ha hagut una allau d'estudis publicats,² tesis doctorals³ i simposis internacionals que miren d'esmenar la «injustícia» de l'escassa atenció que, històricament, hom ha parat a *Curial e Güelfa*, obra fins i tot esquitxada per l'errònia sospita de ser considerada falsa. En aquesta allau d'estudis, hem de remarcar els congressos i cursos organitzats conjuntament per la Universitat Internacional Menéndez Pelayo, de Santander, i la Universitat d'Alacant els anys 2007 i 2008, que van aplegar els especialistes més reconeguts sobre la matèria.⁴ També hi hem de sumar un important progrés en la traducció i la difusió de l'obra fora de l'àmbit catalanoparlant. N'és un bon exemple l'increment de les versions: al castellà —Júlia Butinyà (Alacant, IVITRA, 2005)—, i tan sols en els darrers 4 anys: al francès —Jean-Marie Barberà (Tolosa de Llenguadoc, Éditions Anacharsis, 2007)—, a l'alemany —Gret Schib Torra (Barcelona, Lit Verlag / Editorial Barcino, 2008)—, al castellà —Maria Àngels Fuster (Alacant, Universitat d'Alacant, 2009) i David Guixeras (Barcelona, DVD Edicions / Editorial Barcino, 2010)—, a l'anglès —Max Wheeler (Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins, 2011)—, al portuguès —Ricardo da Costa (Santa Barbara, University of California-Publications of eHumanista, 2011)—, i a l'italià —Cesàreo Calvo i Anna Giordano (Berna, Peter Lang, 2012). Totes aquestes traduccions, excepte les de Schib i Guixeras, que es basen en l'edició d'Aramon i Serra, són fetes al si del projecte IVITRA (<http://www.ivitra.ua.es>) i es basen en l'edició filològica del text realitzada per Antoni Ferrando el 2007 (Toulouse, Éditions Anacharsis). Algunes van precedides, a més de la «Introducció» de Ferrando, d'altres estudis de caire lingüístic o literari. L'edició dels professors Lola Badia i Jaume Torró, que cal saludar positivamente, és, doncs, una contribució més a aquesta línia de revalorització de la novel·la, desenvolupada des de fa alguns decennis per un conjunt variat d'investigadors dins i fora de les nostres fronteres.

El llibre de Badia / Torró, subtítulat «edició crítica i comentada», es desglossa en una «Introducció» (p. 9-114) i en l'edició (p. 117-775), acompanyada d'uns «Comentaris», d'un repertori d'«Obres citades», d'un «Glossari» i d'un «Índex de noms de persona i de lloc». Mirant-lo en conjunt, el treball es caracteritza per una voluntat d'exhaustivitat, que no vol deixar res al tinter. En tot cas, en contextualitzar la novel·la anònima, sobta que no s'alludeixi al caràcter humanista que traspuja, ja que, si es prescindeix de l'onada humanística en què se situa, iniciada pels trescentistes italians i que començava a decantar mentalitats i sensibilitats envers el classicisme, aquesta novel·la i la seva aportació cultural s'entenen a mitges;⁵ i això és així, a banda de les discussions científiques sobre els terminis i característiques del

1. Per al discutit concepte d'Humanisme, especialment pel que fa al català, vegeu *L'Humanisme a la Corona d'Aragó (en el context hispànic i europeu)*, ed. Butinyà / Cortijo, Potomac (Maryland), Scripta Humanistica Publishing International, 2011.

2. Com ara «*Curial e Güelfa*», per Antoni Ferrando, dins Albert Hauf ed., *Panorama crític de la literatura catalana, II. Edat Mitjana. Segle d'or*, Barcelona, Editorial Vicens Vives, 2011, p. 127-203.

3. En destaquem dues: Maria Àngels Fuster Ortuño (2009), «*Curial e Güelfa*» *multilingüe. Traducció a l'espanyol de «Curial e Güelfa» tenint en compte les seues traduccions a l'espanyol i a l'anglès publicades en els segles xx i xxi. Eines per a l'anàlisi multilingüe de clàssics catalans i romànics*, sota la direcció de Vicent Martines, Universitat d'Alacant (2009), i la de Sònia Gros Lladós, *La temàtica amorosa en el «Curial e Güelfa». Una aproximació desde la tradició clàssica*, sota la direcció de Júlia Butinyà, UNED (2011).

4. Vegeu-ne els programes: http://www.ivitra.ua.es/new_activitats.php?tit=curial&lug=&fech1=&fech2=&mes1=&mes2= [consulta: març, 2012]

5. Així, el final del passatge del monestir de monges, car acaba amb una frase que es pot prendre sols com una broma-acudit (Badia / Torró, p. 110) o, altrament, com una reflexió molt seriosa, entenen que «constitueix un dur atac a la vida monacal com privació dels sentits, els quals hi són reclamats amb desig i repressió, d'acord amb el pròleg del *Decameró*, que fa de suport al passatge, així com amb les idees i l'alè hedonista que s'estengueren com una taca d'oli ran del *De voluptate* de Valla (1431)», de la ponència de Júlia Butinyà al II Encontre internacional *Curial e Güelfa*,

moviment, perquè pertany a un context i a un moment concret de la història cultural de la Corona d'Aragó al segle xv. Actualment, bona part d'estudiosos coincidim a destacar les connexions profundes dels lletraferits cortesans de la Corona d'Aragó amb els italians i els castellans, alguns dels quals són reconeguts internacionalment com a humanistes.⁶ L'absència d'emmarcament del *Curial* en l'Humanisme per part de Badia i de Torró, s'hi compensa amb el seu reconeixement del fort influx boccaccià.⁷ És positiu que aquesta mena de divergències es reflecteixi a l'hora de ressenyar, donada la noblesa del gènere, que exigeix transparència i autenticitat; quant a això hi ha una màxima magna en boca d'Apol·lo al mateix *Curial*: «contra veritat escriure, no-m par sie loor».⁸

El text editat ocupa poc més de la meitat del llibre (414 front a 775 pàgines). La desproporció prové sobretot de la desmesurada extensió dels «Comentaris», que, si bé han suposat un gran esforç i poden ser d'utilitat per a seminaris, doctorats o classes, no semblen adients per al gènere de l'edició. En tot cas, una Guia de lectura⁹ sempre seria d'agrair en una obra medieval; basti remuntar-se al *Comento de la Divina Comèdia* que, malgrat ser tan incomplet, encara es considera una de les millors aproximacions. Però francament la profusió i llargària de molts dels comentaris que es donen en el llibre de Badia / Torró, i, més encara, el sistema de remissions a l'estil enciclopèdic, en fan la lectura feixuga i sovint confusa. En aquesta editorial estàvem acostumats a obres com les del Dr. Riquer (així les *Llegendes històriques catalanes*) de gran amenitat, o a edicions d'alta qualitat (com la *Tragèdia de Lançolot*), ben precisa i ajustada, amb una introducció succinta però completa, malgrat tenir només 25 pàgines, o bé a assaigs-estudis atractius sobre precisament aquestes novel·les cavalleresques, dues del mateix mestre sobre el *Tirant* o el ja clàssic i tan atractiu d'Anton Espadaler, *Una reina per a Curial*.

Si la «Introducció» en conjunt és adequada pel que fa a l'extensió,¹⁰ resulta, en canvi, desequilibrada en certs aspectes del contingut, com ara en el tractament del *Filocolo* —sense treure un mínim de mèrit

celebrat el 2008, a la Universitat d'Alacant, en premsa; també es pot veure el DVD sobre el *Curial* (UNED 2010): <http://www.uned.es/cemav/catalan/pages/categoria5.html#>, [consulta: març, 2012]

6. De manera coherent, Júlia Butinyà havia afrontat el *Curial* a Juan de Mena i al Marqués de Santillana a la primera meitat del decenni dels 90 en diferents treballs publicats a la *Revista de Filologia Romànica*, *Epos*, *Revista de L'Alguer*, *Catalan Review* i *Revista de Literatura Medieval*, entre altres. Els contactes en bona part vénen a través dels Cançons, que tenen com a patrimoni comú, com mostren Joanot Martorell (el de Dènia, segons Rubio Vela) o segons suposa Riquer per a mossèn Gras, l'autor de la *Tragèdia de Lançolot*.

7. En «*Curial e Güelfa* es fa més internacional», *El Temps* 1431, 15 novembre, p. 61-63, <http://www.etemps.cat> els editors hi manifesten àdhuc que l'autor coneixia molt bé Aristòtil, fet un xic exagerat i tot. Comparem, per exemple, la posició actual de Lola Badia amb la que sostenia el 1996 en considerar que «la part del seu rerefons intel·lectual [l'autor del *Curial*, Metge...] que es vincula directament als mestres italians [Petrarca, Valla...] que van difondre aquest moviment [...] és marginal i anecdòtica en comparació a la massiva presència d'elements que procedeixen del gran mar de l'Escolàstica [...]» («El terme 'Humanisme' no defineix la cultura literària dels nostres escriptors en vulgar dels segles xiv i xv», *L'Avenç* 200, p. 20-23).

8. Ho hem citat d'acord amb l'original, com es pot constatar a l'edició filològica de Ferrando, 309. A l'ed. Badia / Torró: «no em par sia lloor», 436. Poden acarar-se totes dues fórmules en la versió de la Biblioteca Digital Hispànica, de la Biblioteca Nacional de España (171r):

http://bibliotecadigitalhispanica.bne.es/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=194769.xml&dvs=1331580037206~412&locale=es_ES&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&usePid1=true&usePid2=true [consulta, març de 2012].

9. La ressenya de Marta Marfany —correctora d'aquesta mateixa edició, p. 114— en *Tirant* 14 (2011), p. 183-184, ho presenta tanmateix com una lectura guiada i ho qualifica com un «plaer», i d'un «polsim crític brillant». No ho veiem així, com també dissentim, a propòsit del problema de l'autoria del *Curial*, del seu judici: «el millor que es pot fer amb les pèrdues irreparables és no insistir-hi», ja que de sempre les incògnites són el millor estímul per a la investigació científica, i a més donen suport a eines tan imprescindibles per a la ciència com són les hipòtesis. Sense les recerques sobre l'autoria del *Tirant lo Blanch*, el coneixement actual sobre aquesta altra obra mestra seria molt més esquitit. Així, no s'hi esmenten hipòtesis d'autoria com la que va formular Júlia Butinyà sobre mossèn Gras (publicada al *Bulletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* 41 [1987-88], p. 63-119).

10. Àdhuc hi ha punts poc desenvolupats, com ara es troba a faltar la càrrega de Dante, autor tan admirat per l'anònim; i, tot i que se'n tractin amb molta erudició astrològica les citacions (p. 651-654), manquen coses tan evi-

a l'interès de la font—, quan tota la crítica ha reconegut que la font més aprofitada pel nostre anònim és el *Decameron*. I les apreciacions massa subjectives poden distorsionar el criteri de màxima objectivitat, propi de la presentació d'una edició.

En la «Introducció» a l'edició del text, Badia / Torró exposen de bon començament la seva concepció de la novel·la: en defensen la «qualitat excepcional» i renuncien a recerques relacionades amb la qüestió de l'autoria o la gestació de l'obra. Al contrari, el propòsit de la recerca és, bàsicament, la cultura literària de l'autor, en especial, la interpretació que fa dels trescentistes italians, en una novel·la que, sota el motlle cavalleresc, amaga «un lector devot dels clàssics», amb una notable consciència literària, que els estudiosos connecten amb «l'ambient cultural ibèric de les corts dels Trastàmara» (p. 10). S'hi tracten qüestions variades al voltant de l'obra, codicològiques, sobre l'argument i l'autoria, la construcció o el component ètic del relat. La major part està dedicada, tanmateix, a la contextualització genèrica i històrica de la novel·la, d'una banda, i a l'estudi de les fonts. En aquest sentit, Badia / Torró assenyalen les diverses tradicions que aglutina el *Curial*, de les fonts cristianes a la literatura trobadoresca i cavalleresca o les grans Cròniques catalanes, i destaquen el paper cabdal que hi tenen els clàssics grecollatins, Ovidi, Sèneca, Virgili, els materials pseudoclàssics, com els de la *Historia destructionis Troiae*, i els «filtres erudits de procedència italiana», que els transmeten de mode indirecte.¹¹ Al seu parer, es tracta de la cultura literària pròpia de les corts ibèriques dels Trastàmara i suggereixen la segona meitat de la dècada dels anys quaranta del segle xv com a data per a la creació de la novel·la, coincidint amb l'arribada del Magnànim al tron de Nàpols. Ara bé, la seva proposta de gestació de la novel·la és inconcreta i la datació anterior a 1453 es justifica perquè el *Curial* no reflecteix tan obertament com el *Tirant* la confrontació amb el turc. En tot cas, aquesta proposta de datació coincideix amb la que formularen per criteris lingüístics alguns dels ponents de l'esmentat *Encontre de La Nucia* de 2008.

Badia / Torró apunten la presència cabdal de Dante, Petrarca i Boccaccio en la novel·la, seguint l'opinió d'estudiosos que també hem explorat aquesta via des de fa temps,¹² però aprofundeixen, sobretot, en la petjada del *Filocolo* —ja assenyalada, però, abans per Aramon— en alguns moments del relat. Aquesta constitueix, en efecte, una aportació útil del treball, que desvetlla intertextualitats cridaneres en el pròleg i altres fragments rellevants de la novel·la. Com ja hem apuntat, la línia de recerca encetada pot ser fructífera per a noves investigacions i il·lumina aspectes que han suscitat tradicionalment controvèrsies entre els especialistes, com ara l'origen i el sentit dels episodis mitològics de la novel·la. Ara bé, l'explotació dels contactes entre aquestes dues obres no fa sinó confirmar la rellevància de l'escriptura de Boccaccio en la cultura literària de l'Anònim i el consegüent reflex en la seva pròpia obra de creació,

dents com explicar la reivindicació que s'hi fa de la figura de Venus —tan desprestigiada com a deessa pecaminosa—, perquè dóna raó de les notes eròtiques de la novel·la.

11. Contrasten aquestes consideracions actuals amb les que llegíem el 1987: «Hi ha dues maneres de jutjar aquestes incongruències i aquests pintoresquismes [de l'autor]; pensar que es tracta d'un recurs literari volgut per a dotar l'allegoria de la ciència d'un cert aire esotèric... o, més brutalment, pensar que la ignorància del nostre anònim no donava per a més» (Lola Badia, «La segona visió mitològica de *Curial*: Notes per a una interpretació de l'anònim català del segle xv *Curial e Güelfa*», dins *Miscel·lània Antoni M. Badia i Margarit* 6. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1987, p. 291-292). També recentment Badia (*L'Avenç* 2010) ha declarat: «L'autor és un home que corria per la cort de Nàpols [...] L'autor tenia una cultura del segle xv tan estupenda, que tot just ara estem descobrint quina era...». Aquesta versatilitat manifesta, però, és d'aplaudir en el sentit que la crítica s'està encarrerant en una sola direcció, al marge del fet que el fenomen cultural es bategi d'una o altra manera. Val a dir, Badia i Torró reconeixen ara com a manifestacions esplèndides de la cultura de l'autor del *Curial* trets que abans es veien com rareses o confusions (vegeu també L. Badia, «De la *reverenda letadura* en el *Curial e Güelfa*», *Caplletra* 2, 1985, nota 57 passim). Per a un intent d'entendre-les com a tècniques humanístiques, vegeu, per contra, Butinyà, «Algunas consideraciones sobre poética medieval en el humanismo catalán: Bernat Metge i *el Curial e Güelfa*», *Revista de Poética Medieval* 12 (2004), p. 11-52.

12. Júlia Butinyà dedicà a Dante, Boccaccio i Petrarca: «Tres comentaris sobre la novel·la *Curial e Güelfa*», *Revista de Filologia Románica* 8 (1991), p. 251-265; i les p. 31-83 en *Tras los orígenes del Humanismo* (UNED, 1999³).

ben palesa a través de la presència de la seva obra mestra, el *Decameron*, com ja havien posat de relleu els treballs de Butinyà i Stocchi.

La «Introducció» es tanca amb un apartat sobre els aspectes lingüístics del text, que ofereix, en paraules dels curadors, «un vulgar il·lustre de gust cortès», lluny de localismes i «situat en un ambient deliberadament internacional» (p. 100), on conflueixen els models de la prosa cavalleresca i el llenguatge més ornamentat dels autors clàssics i italians. No en concreten, però, aquest ambient ni en justifiquen la internacionalitat més enllà dels escenaris de l'acció. Quant als criteris d'edició, Badia / Torró declaren que adopten una «modernització gràfica» del text, d'acord amb la normativa ortogràfica fabriana, però sense explicitar-ne els criteris concrets. Només els il·lustren amb algun exemple.

En examinar l'edició, observem que el *Curial* s'ha dividit en capítols diferents dels del manuscrit, que han estat respectats en les edicions de Rubió i Lluch, Miquel i Planas i Ferrando, i diferents també dels que va usar Aramon. A penes expliquen els criteris d'aquesta nova divisió, que trobem ben subjectius. I hi trobem a faltar un índex de capítols, de manera que resulta molt difícil localitzar episodis i referents de la novel·la.

El desig de fer llegidor el text i aproximar-lo a un públic ampli es tradueix sovint en una manca de fidelitat a l'original, ja que els editors opten en molts moments per una actualització total del text, en altres per conservar les formes antigues i en altres encara per proposar solucions lingüísticament inexistents ni en el català antic ni el modern, com ara «qui el li ha donat» (= *qui-l li ha donat*), expressament adduït pels editors, de manera que no sabem mai quines són les opcions de l'autor. Sobta que no s'hagi aplicat el criteri rigorós que observem a l'edició crítica de les obres de Lull, com ara a la del *Llibre de meravelles* per part de Lola Badia (vol. I, NEORL, 2011). El resultat final en aquesta edició del *Curial* és un text poc fidel a l'original. Així veiem que variants com *anvides*, *febra*, *maravella*, *llaganya*, etc., sistemàticament adoptades per l'autor, han estat substituïdes per *envides*, *febre*, *meravella*, *lleganya*, etc. Tanmateix, es conserven dobles en alguns casos, com *vui / hui*, *sant / sent*, *ab / amb*, etc., però no en altres, com en *llauger / lleuger*, mentre que es respecten els substantius acabats en *-iment* (*creximent*), en contra de la normativa fabriana. Se'ns diu que s'han «mantingut les vacil·lacions pel que fa a la *-n* final: *soldà / soldan*, *Melú / Melun*, *ancià / ancian*», però no ho apliquen sempre, ja que, mirant a l'atzar, a penes començar el llibre primer trobem que *ancian* és corregit en *ancià* (p. 130). Entre dues variants fabristes com *arrancar / arrencar*, que al *Curial* només apareixen com a *arrancar*, s'ha optat per *arrencar*, la forma més allunyada. En canvi, tots els exemples de *sovén* hi han esdevingut una variant *sovent*, totalment absent al *Curial*. El llatínisme *amulcir* esdevé inexplicablement *emulcir*. La forma absolutament majoritària *pendre* és regularitzada en *prendre*, però l'imperatiu *ti* del verb *tenir*, ben documentat a l'època, esdevé *tin[n]*. En canvi, una expressió com «gentil la persona» és transformada en «gentil de la persona» sense advertir la reconstrucció. Se'ns informa que s'adopta la forma *el* per a l'article definit i per al pronom feble «en contextos vocàlics», però ja en un dels primers paràgrafs de la novel·la constatem que el criteri no s'aplica sistemàticament, ja que en el mateix paràgraf llegim «no *el* denyava» i «ab si *lo* tenia». No podem saber mai, per aquesta edició de Badia / Torró, quina era la morfologia del *Curial*: així un adjectiu de dues terminacions com *alegre / alegra* esdevé sistemàticament *alegre*, però un adjectiu d'una sola terminació com *pobre* (*pobrement*) al *Curial* és convertit pels editors en *pobra* (*pobrament*). Amb aquesta petita mostra ja es veu clarament que la modernització no sistemàtica del *Curial* l'aparta igualment de la llengua antiga i de la llengua moderna i allunya l'edició dels paràmetres de la Filologia. Així, un text amb trets gràfics predominantment occidentals ha passat a ser, amb la manipulació operada, un text remarcablement oriental i no reflecteix els criteris lingüístics calculadament seleccionats per l'autor del *Curial*.

Cal dir clarament que aquesta no és de cap manera una edició crítica. Se sol entendre com a *edició crítica* aquella que 'pretén de reconstruir un text com més apropat possible a la forma en què el deixa l'autor' (*Gran Enciclopèdia Catalana*); la característica més sorprenent d'aquesta edició és precisament que falseja la fesomia de la llengua original del *Curial e Güelfa*, ja que ofereix una imatge molt distorsionada de l'ortografia, la fonètica i, fins i tot, la morfologia i del lèxic de l'original. En pocs mots, l'edició de Badia / Torró pot ser útil per a l'estudi de les fonts literàries, però és inservible per als estudis lingüístics.

Segons hem comentat més amunt, Badia / Torrò adjunten a l'edició del text del *Curial* un amplíssim apartat de «Comentaris», que abasten qüestions lingüístiques, històriques i literàries molt variades, amb l'objectiu de contextualitzar el contingut de l'obra, i, alhora, apuntar dades i suggeriments de major profunditat. Alternen, doncs, i en alguns moments gairebé podríem dir que grinyolen, observacions de caire molt general, barrejades amb notes de detall erudit, com ara les referents a les més recents investigacions sobre les fonts de l'obra. De la comparació entre l'edició i els «Comentaris» es desprèn així mateix una certa contradicció entre la voluntat explícita d'aproximar l'obra als lectors actuals, objectiu que justifica, en opinió dels curadors, la modernització del text i determinades solucions adoptades en la lectura del manuscrit, i la proximitat amb què es tracten sobretot, en els «Comentaris», qüestions certament ben pròpies de molt bons coneixedors de textos d'aquesta època, i fins i tot podríem dir d'autèntics especialistes en la novel·la. En molts casos, els «Comentaris» integren tant les seves aportacions com les d'altres estudiosos, però no sempre en delimiten les respectives contribucions i de vegades no les reconeixen, especialment si s'han avançat a les seves aportacions d'ara, tal com hem indicat en el cas d'Aramon i la presència del *Filocolo*.

Quant a les qüestions lingüístiques, que s'aborden més aviat a la «Introducció», hi ha un intent d'aproximar-se a la llengua del *Curial*, però com que depèn excessivament de Par (1928) i només adopta, bé que descontextualitzades, algunes observacions aïllades de Colón (2011), resulta desfasat. Els editors caracteritzen la llengua del *Curial* com un model supradialectal, obviant així les observacions de Coromines, Veny, Ferrando i, fins i tot, de Colón, que hi adverteixen una molt notable presència de valencianismes i occidentalismes, que a penes mereixen cap comentari. No s'esmenta l'edició de Ferrando (2007), amb la qual coincideixen en moltes solucions, ni tampoc la seva «Introducció», que inclou un capítol sobre *L'originalitat lingüística*, aspecte interessant en un text sense signar i de lèxic tan peculiar com és el del *Curial*. En canvi, sí que s'esmenta la traducció francesa de Jean-Marie Barberà, del mateix any i editorial, on figura com a preàmbul la traducció francesa de la «Introducció» de Ferrando. No se citen tampoc les extenses ressenyes que Butinyà dedicà el 2009 a ambdues edicions en aquesta mateixa revista.¹³

Quant a les qüestions literàries, en la nostra opinió, caldria fer algunes matisacions sobre alguns dels comentaris al text. Hi ha aspectes que Badia / Torrò vinculen exclusivament a la tradició medieval o trobadoresca. Tanmateix apareixen igualment en altres models més clarament presents en el *Curial*, i ens semblen més representatius d'unes noves actituds, sobretot de Boccaccio, com és el cas de l'intercanvi de mirades en el naixement de la passió, l'enamorat com a humil servent de l'estimada, la malaltia d'amor o els *signa amoris*. D'altra banda, els llaços d'amor i els ulls fascinadors són, en efecte, motius característics no només de Petrarca, sinó també de Boccaccio i de tota una tradició eròtica d'arrel clàssica que l'Anònim sembla que coneix força bé, si analitzem amb detall l'ús que en fa al llarg de l'obra. Una observació similar podríem fer de la metàfora del *nauigium amoris*, o la *dolçor amarga*, motius que no solament Boccaccio i Petrarca utilitzen amb profusió en les seves obres, com indiquen Badia / Torrò, sinó que traspassen, com bé perceben els italians, tota la literatura sentimental de tradició grecollatina. El mateix podríem dir a propòsit del comentari a una escena tan clarament relacionada amb la tradició literària grecollatina, recuperada pels primers humanistes, com la de la coronació de l'lorer del cavaller, que no mereix cap explicació en aquest sentit, més enllà de l'al·lusió als antecedents «medievals», prou reveladors, d'altra banda, d'Albertino Mussato o Petrarca, per part dels curadors.

En alguns moments, l'anònim connecta amb el llenguatge poètic no solament de l'omnipresent Ovidi, sinó d'altres autors, com ara Properci, pràcticament ignorats en el període medieval i redescoberts amb entusiasme pels autors del primer humanisme. Així succeeix, per exemple, quan l'anònim atribueix al déu de l'amor la sordesa, dada que ja apareixia en els versos del poeta d'Assís, o en la definició de l'amor com a *furor encesa* que fan tant la Gtielfa com Càmar, pràcticament idèntica al *furor igneus* de Properci. Certament, una de les principals contribucions del treball de Badia / Torrò és la recopilació i, en alguns casos, el descobriment de noves fonts, que, examinades en conjunt, fan més visible la dimensió que

13. A càrrec de Júlia Butinyà, *Estudis Romànics*, 31 (2009), p. 508-516 i 516-520, respectivament.

l'anònim atorga tant als autors clàssics com als italians —el «rerefons» o «sistema cultural de l'obra», com ho qualifiquen— en la seva poètica, però, sorprenentment, no n'extreuen cap conclusió directa en relació al context literari i cultural del xv —el sentit de la recuperació conscient dels textos clàssics que s'està produint arreu, en gran mesura a partir dels models italians— que envolta la novel·la.

En el primer dels apèndixs finals, «Obres citades», veiem citada l'edició de Ferrando sols com a traducció, i s'ignora l'article fonamental de Joan Veny «Valencianitat del *Curial*» (2009).¹⁴ Els editors fan constar que «el glossari de formes i usos desacostumats i els comentaris tenen el propòsit d'aplanar també les dificultats lingüístiques de lectura que quedin per resoldre» (p. 111), però notem que encara hem de recórrer a les edicions de Miquel i Planas i d'Aramon. El glossari no indica la pàgina on es troben els mots glossats almenys quan apareixen per primera vegada, excepte en alguns casos que consideren de més interès. Ens priven així de poder-los localitzar i contextualitzar. Més encara, l'examen del glossari contribueix a revelar les incoherències dels criteris d'edició. Així, introdueix *arrera*, variant absent al *Curial* i exclosa de la norma actual; a *auir* 'auguri' es remet a *avuir*, però en *avuir* es torna a remetre a *auir*; *certinitat* 'certesa' o *epurna* 'espurna' són inexistentes en la llengua i al *Curial* (*certenitat*, *purna*); el verb *amulcir*, alterat pels editors en *emulcir*, té dues entrades diferents al glossari, sense remissió entre elles: *emolcir* 'estovar, endolcir' i *emulcir* 'endolcir'; el verb *amprar* 'servir-se d'algú, fer ús del seu servei, treball, ajuda, etc.' ha estat substituït erròniament per *emprar* i interpretat a tort per 'manllevar', 'prendre o donar en préstec'; s'introdueixen *brevitat* 'brevitat', *liberalitat* 'lliberalitat' i, en canvi, no hi figuren *concauidat*, *doctilidat*, *magnanimidat*, *quantidat*, etc. En absència d'una guia de lectura, hi trobem a faltar un índex de matèries que faciliti la consulta del text. En canvi, és ben útil l'índex toponomàstic.

Malgrat les reserves expressades, hem de reconèixer que el treball dels professors Badia i Torró aporta als especialistes una munió de dades i suggeriments per a futures recerques sobre la novel·la i és una contribució a tenir en compte en els estudis referits a les fonts de l'obra. Tant de bo que el llibre serveixi també per impulsar nous treballs sobre aquesta seductora novel·la.

Júlia BUTINYÀ

Universidad Nacional de Educación a Distancia

Sònia GROS

Universidad Nacional de Educación a Distancia

Eulàlia MIRALLES (ed.) (2011): *Del Cinccents al Setcents. Tres-cents anys de literatura catalana*. Bellcaire d'Empordà: Edicions Vitella, 574 p.

El 1984 Albert Rossich en un article publicat a l'*Arxiu de textos catalans antics* descrivia la recepció crítica de l'obra de Francesc Vicent Garcia, el mític rector de Vallfogona, i feia avinent també com el rebuig del millor exponent de la poesia catalana de l'edat moderna partia dels prejudicis dels nostres erudits vuitcentistes, mentre que per als autors del Barroc i per a una bona part dels de la Il·lustració Garcia havia estat un model lingüístic i literari. Dos anys més tard a *Els Marges* Rossich retrocedia fins al Renaixement per analitzar la incorporació del sonet i de l'*endecasillabo* a la poesia catalana dels segles xv i xvi, tot posant en relació les literatures catalana, castellana i italiana a partir dels paràmetres del Renaixement. Són dos treballs que van contribuir a modificar la visió de la literatura catalana de l'edat moderna i que afortunadament han tingut continuïtat en diversos projectes de recerca de les universitats catalanes. Que ara retrobem els dos treballs de Rossich, revisats, actualitzats i ampliat, en una nova edició d'estudis sobre la literatura de l'edat moderna és, sens dubte, una molt bona notícia.

14. Publicat a Joan Veny, *Estudis lingüístics valencians*, València, Publicacions de la Universitat de València, 2009, p. 251-297.